14వ అధ్యాయం

١٤ ـ بَابٌ فِي الاقْتِصَادِ فِي الْعِبَادَةِ

ఆరాధనలో మధ్యేమార్గం

قال الله تعالى: ﴿طه ۝ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ ۝﴾ [طه: ١، ٢]، وقال تعالى: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ١٨٥].

అల్లాహ్ సెలవిచ్చాడు : మేము ఈ ఖుర్ఆన్‌ను నీపై అవతరింపజేసింది నిన్ను కష్టానికి గురిచేయడానికి కాదు. (తాహా : 1,2)

మరొకచోట ఆయన ఇలా సెలవిచ్చాడు: "అల్లాహ్ మీకు సౌలభ్యం కలుగజేయాలనే అభిలషిస్తాడు. మిమ్మల్ని కష్టపెట్టాలనే తలంపు ఆయనకు లేదు." (అల్ బఖర : 185)

١٤٢ ـ وعن عائشةَ رضي الله عنها، أنَّ النبيَّ ﷺ دخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا امْرَأَةٌ قال: «مَنْ هٰذِهِ؟» قالت: هٰذِهِ فُلَانَةُ تَذْكُرُ مِنْ صَلَاتِهَا، قَالَ: «مَهْ عَلَيْكُمْ بِمَا تُطِيقُونَ، فَوَاللهِ! لا يَمَلُّ اللهُ حَتَّى تَمَلُّوا» وَكَانَ أَحَبُّ الدِّينِ إِلَيْهِ مَا دَاوَمَ صَاحِبُهُ عَلَيْهِ. متفقٌ عليه.

142. హజ్రత్ ఆయిషా (రజి.అన్హా) కథనం ప్రకారం ఒకసారి దైవప్రవక్త (సల్లం) తన దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు అక్కడ ఆమె దగ్గర ఒక స్త్రీ కూర్చొని ఉంది. దైవప్రవక్త (సల్లం) "ఎవరీమె?' అని అడిగారు.

దానికి హజ్రత్ ఆయిషా (రజి.అన్హా) "ఒక ఆవిడ (నఫిల్) నమాజులు ఎక్కువగా చేస్తుందంటూ జనం చెప్పుకుంటున్నారే! ఈమే ఆవిడ" అని తెలిపారు. అది విని దైవప్రవక్త (స) "ఇక ఆపు (ఈమె పొగడ్తలు)! మీ శక్తిమేరకే పనులు చేయండి. దైవసాక్షి! దేవుడు విసుగు చెందడు. కాని ఆఖరికి మీరే విసుగెత్తి పోవచ్చు (అంటే అతి ఎక్కువగా ఆరాధనలు చేయటం వల్ల మీకు విసుగు రావచ్చేమోగాని దానిపై పుణ్యం

وَ«مَهْ» كَلِمَةُ نَهْيٍ وَزَجْرٍ. وَمَعْنى «لا يَمَلُّ اللهُ» أيْ: لا يَقْطَعُ ثَوَابَهُ عَنْكُمْ وَجَزَاءَ أعْمَالِكُمْ، وَيُعَامِلُكُمْ مُعَامَلَةَ الْمَالِّ حَتَّى تَمَلُّوا فَتَتْرُكُوا، فَيَنْبَغِي لَكُمْ أنْ تَأخُذُوا مَا تُطِيقُونَ الدَّوَامَ عَلَيْهِ لِيَدُومَ ثَوَابُهُ لَكُمْ وَفَضْلُهُ عَلَيْكُمْ.

ప్రసాదించే విషయంలో ఆయన మాత్రం విసుగుచెందడు). (దానికి బదులు) మనిషి చేసే ధర్మకార్యాలలో శాశ్వతంగా పాటించే ఆరాధనే దేవునికి అత్యంత ప్రీతికరమైనది. *(బుఖారీ - ముస్లిం)*

'మహ్' అనేది వారింపు, గద్దింపు కోసం వాడే శబ్దం. 'లా యమల్లుల్లాహు' అంటే దాని పుణ్యం, ప్రతిఫలం అంతం కాదు. దేవుడు మీపట్ల విసుగెత్తిపోయిన వానిలా వ్యవహరించడు. పైగా మీరే విసుగు చెంది చేస్తున్న పనిని వదలిపెట్టవచ్చు. కాబట్టి మీరు శాశ్వతంగా చేస్తూ ఉండ గలిగే పనిని ఎంచుకోవడమే మంచిది. ఇలాచేస్తే దాని పుణ్యం, దాని ఘనత సదా మీకు లభిస్తూ ఉంటాయి అని అర్థం.

(సహీహ్ బుఖారీలోని 'తహజ్జుద్' ప్రకరణంలోనూ, ఇంకా సహీహ్ ముస్లింలోని ప్రయాణీకుల నమాజు ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు వచ్చింది).

ముఖ్యాంశాలు

1. శక్తికి మించిన ఆరాధన చేయడాన్ని ఈ హదీసులో వారించటం జరిగింది. ఎందుకంటే ఇలా చేయడం వల్ల మనిషి కొన్ని రోజుల తర్వాత దానిపై విసుగు చెంది, అసలు ఆరాధననే మానేసే ప్రమాదముంది. కనుక, ఆరాధనలు, వినయవిధేయతల్లో మధ్యేమార్గాన్ని అవలంబించడం అవసరం.

2. దాసుడు ఎల్లప్పుడూ క్రమం తప్పకుండా చేసే పనినే అల్లాహ్ ఎక్కువగా యిష్టపడతాడు - ఆ పని ఎంత చిన్నదైనా సరే ఎందుకంటే ఎల్లప్పుడూ చేస్తూ ఉండే ఆచరణకు పుణ్యం కూడా ఎల్లప్పుడూ లభిస్తూనే ఉంటుంది. దీనికి విరుద్ధంగా కొన్ని రోజులపాటు చేసి వదలిపెట్టే పనులకు లభించే పుణ్యం కూడా అంతటితో ఆగిపోతుంది.

١٤٣ - وعن أنسٍ رضي الله عنه قال: جَاءَ ثَلاثَةُ رَهْطٍ إلَى بُيُوتِ أزْوَاجِ

143. హజ్రత్ అనస్ (రజి) కథనం : ముగ్గురు వ్యక్తులు దైవప్రవక్త సతీ మణుల ఇండ్లకు వచ్చి, దైవప్రవక్త

النَّبِيِّ ﷺ، يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ ﷺ، فَلَمَّا أُخبِرُوا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا وَقَالُوا: أَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِي ﷺ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ. قالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَأُصَلِّي اللَّيْلَ أبداً، وقال الآخرُ: وأَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلا أُفْطِرُ، وقالَ الآخَرُ: وَأَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلا أَتَزَوَّجُ أَبَداً، فَجَاءَ رسولُ الله ﷺ إِلَيْهِم فقالَ: «أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا؟! أَمَا واللهِ! إِنِّي لأَخْشَاكُمْ

ఆరాధన విషయమై వారిని ప్రశ్నించ సాగారు. వారికి ఆయన (స) ఆరాధన విధానం బోధించబడింది. వారు దాన్ని తక్కువగా భావించి, "ఆయనెక్కడా? మేమెక్కడా? ఆయన వల్ల గతంలో జరిగిన పాపాలు, జరగబోయే పాపాలన్నీ క్షమించబడ్డాయి. (కనుక మేము ఆయన కంటే ఎక్కువగా ఆరాధన చేయాలి)" అని అనుకున్నారు. వారిలో ఒకడు, "ఇక నుంచి నేను ఎల్లప్పుడూ రాత్రంతా నమాజుల్లో గడుపుతాను" అని అన్నాడు. రెండవవాడు, "నేను ఇకపై ఎల్లప్పుడూ ఉపవాసముంటాను. ఉపవాసాన్ని విరమించను" అని అన్నాడు. మూడో వ్యక్తి, "నేనైతే స్త్రీలకు దూరంగా ఉంటాను. ఎన్నటికీ వివాహం చేసు కోను" అని ప్రతిన బూనాడు.

(వారి మాటల గురించి తెలుసుకొని) దైవప్రవక్త (స) వారివద్దకు వెళ్ళి, "మీరు ఇలా అన్నారా?" అని ప్రశ్నించారు. (వారు అవునని సమాధానమివ్వగా) ఆయన, "జాగ్రత్త! దైవసాక్షి! నేను మీ అందరికంటే ఎక్కువగా దైవానికి భయపడేవాడ్ని, అందరికంటే ఎక్కువగా ఆయనపట్ల భీతిగలవాడ్ని. కాని నేను ఉపవాసాలూ ఉంటాను, (అప్పు డప్పుడూ) వాటిని వదలుతాను కూడా. (రాత్రి పూట) నమాజూ చేస్తాను. పడు కుంటాను కూడా. ఇంకా నేను స్త్రీలను వివాహం కూడా చేసుకుంటాను. (కనుక ఈ పనులన్నీ నా సంప్రదాయాలే).

ﷲ وَأَتقَاكُمْ لَه لٰكِنِّي أَصُومُ وَأُفطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي» متفقٌ عليه.

ఎవడైతే నా విధానం పట్ల విముఖత చూపుతాడో అతడు నా వాడు కాదు (అంటే నాకు అతనితో ఎలాంటి సంబంధం లేదు)" అని హెచ్చరించారు.
(బుఖారీ - ముస్లిం)

(సహీహ్ బుఖారీలోని 'నికాహ్' ప్రకరణంలో, ఇంకా సహీహ్ ముస్లింలోని 'నికాహ్' ప్రకరణంలో కూడా ఈ హదీసు పొందుపరచబడి ఉంది).

ముఖ్యాంశాలు

1. ఈ హదీసులో ఆరాధనలో మధ్యేమార్గాన్ని అనుసరించాలని బోధించబడింది. మనిషి నికాహ్ (వివాహం) చేసుకోవాలని, దైవప్రవక్త జీవన విధానాన్ని అనుసరించాలని పురికొల్పడం జరిగింది. అంతేకాదు, ఎల్లప్పుడూ ఉపవాసాలుండటం, నిత్యం రాత్రిళ్ళు పడుకోకుండా జాగారం చేసి ఆరాధనలు చేయడం అవాంఛనీయమైనదని కూడా చెప్పబడింది.

2. ధర్మంలో కొత్తపోకడలను సృష్టించుకోవడం వల్ల ఒరిగే మేలు ఏమీ లేదు. దానివల్ల ఎలాంటి పుణ్యమూ లభించదు. పైగా అది వినాశానికి దారితీస్తుంది. వాస్తవానికి శుభశ్రేయాలు, పుణ్య ఫలాలన్నీ కేవలం దైవప్రవక్త (సల్లం) విధానంలోనే ఇమిడి ఉన్నాయి.

١٤٤ ـ وعن ابنِ مسعودٍ رضي الله عنه، أن النبيَّ ﷺ قال: «هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ» قالَهَا ثَلاثاً، رواه مسلم.
«الْمُتَنَطِّعُونَ»: الْمُتَعَمِّقُونَ الْمُشَدِّدُونَ في غَيرِ مَوْضِعِ التَّشْدِيدِ.

144. హజ్రత్ ఇబ్నె మస్ఊద్ (రజి) కథనం ప్రకారం దైవప్రవక్త (సల్లం) ఇలా ప్రవచించారు: "ధర్మంలో తమకు తాముగా కాఠిన్యతను సృష్టించుకున్న వారు నాశనమయిపోయారు". ఆయన ఇదేమాట మూడుసార్లు అన్నారు.
(ముస్లిం)

'ముతనత్తివూన్' అంటే షరీఅత్‌లో కాఠిన్యత లేనిచోట కాఠిన్యతను ప్రదర్శించటం, అనవసరంగా కూపీలు లాగటం అని భావం.

(సహీహ్ ముస్లింలోని విద్యా ప్రకరణం)

ముఖ్యాంశాలు

పై హదీసు ద్వారా వేదాంతికులు (అహ్లె తసవ్వుఫ్) తమకు తాముగా సృష్టించుకున్న కఠోరమైన ఆరాధనాభ్యాసాలు, కసరత్తులన్నీ అవాంఛనీయమైనవని తెలుస్తోంది. అలాంటి

ఆరాధనా పద్ధతులన్నీ దైవప్రవక్త విధానానికి భిన్నంగా ఉంటాయి. అదేవిధంగా ఈ హదీసు ధార్మిక విషయాల్లో అనవసరంగా లోతుల్లోకి పోయేవారికి, వెంట్రుక తోలు ఒలవడానికి ప్రయత్నించేవారికి కూడా వర్తిస్తుంది. దైవప్రవక్త సంప్రదాయాన్ని పాటించనివారు, ఆయన పట్ల విధేయత కనబరచని సందేహాల స్వాములే సాధారణంగా ఇలాంటి పనులు చేస్తుంటారు.

١٤٥ ـ عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبيِّ ﷺ قال: «إنَّ الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينُ إلَّا غَلَبَه، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا، وَاسْتَعِينُوا بالغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ وَشَيْءٍ مِنَ الدُّلْجَةِ» رواه البخاري.

وفي رواية له: «سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَاغْدُوا وَرُوحُوا، وَشَيْءٌ مِنَ الدُّلْجَةِ، الْقَصْدَ الْقَصْدَ تَبْلُغُوا».

قوله: «الدِّينُ» هُو مَرْفُوعٌ عَلَى مَا لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ. وَرُوِيَ مَنْصُوباً، وَرُوِيَ: «لَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ». وقوله ﷺ: «إلَّا غَلَبَهُ»، أَيْ: غَلَبَه الدِّينُ وَعَجَز ذلكَ الْمُشَادُّ عَنْ مُقَاوَمَةِ الدِّينِ لِكَثْرَةِ طُرُقِهِ. وَ«الْغَدْوَةُ»: سَيْرُ أَوَّلِ النَّهَارِ. وَ«الرَّوْحَةُ»: آخِرُ النَّهَارِ. وَ«الدُّلْجَةُ»: آخِرُ اللَّيْلِ. وَهٰذَا اسْتِعَارَةٌ وَتَمْثِيلٌ، وَمَعْنَاهُ: اسْتَعِينُوا عَلَى طَاعَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ بالأَعْمَالِ فِي وَقْتِ نَشَاطِكُمْ،

145. హజ్రత్ అబూ హురైరా (రజి) కథనం ప్రకారం దైవప్రవక్త (సల్లం) ఇలా ప్రబోధించారు : నిస్సందేహంగా ధర్మం సులువైనది. ఎవడైనా ధర్మావలంబనలో అనవసరంగా కాఠిన్యాన్ని కోరితెచ్చు కుంటే ధర్మమే అతనిపై ఆధిక్యతను సాధిస్తుంది (అంటే అలాంటి వ్యక్తి తాను సృష్టించుకున్న కాఠిన్యాన్ని భరించలేక ధర్మాన్ని ఆచరించడమే వదలి పెడతాడు). కనుక మీరు సన్మార్గంపై నడవండి. మధ్యేమార్గాన్ని అనుసరిం చండి. మీ ప్రభువు తరపునుండి లభించే పుణ్యానికి సంబరపడండి. ఉదయం, సాయంత్రం ఇంకా రాత్రిపూట కొంత సేపు (ఆరాధన చేయటం) ద్వారా సహా యాన్ని అర్థించండి. *(బుఖారీ)*

బుఖారీలోని వేరొక ఉల్లేఖనంలో ఇలా ఉంది : సన్మార్గంపై నడవండి. మధ్యే మార్గాన్ని అనుసరించండి. ఇంకా ఉదయం, సాయంత్రం మరియు రాత్రి పూట కొంతసేపు (ఆరాధనకై) వెళ్ళండి! మధ్యేమార్గాన్ని అనుసరించండి! మీరు గమ్యానికి చేరుకుంటారు.

"అద్దీను" కర్త పేర్కొనబడని కర్మ అయి నందువల్ల ఇక్కడ ఇది ఉకారాంతం.

وَفَرَاغِ قُلُوبِكُمْ بِحَيْثُ تَسْتَلِذُّونَ الْعِبَادَةَ وَلَا تَسْأَمُونَ، وَتَبْلُغُونَ مَقْصُودَكُمْ، كَمَا أَنَّ الْمُسَافِرَ الحَاذِقَ يَسِيرُ فِي هٰذِهِ الأَوْقَاتِ وَيَسْتَرِيحُ هُوَ وَدَابَّتُهُ فِي غَيْرِهَا، فَيَصِلُ المَقْصُودَ بِغَيْرِ تَعَبٍ، والله أَعْلَمُ.

అయితే ఈ పదం అకారాం తంగా కూడా ఉల్లేఖించబడింది. 'ఇల్లా గలబహూ' అంటే ధర్మం అతనిపై అధికృత వహిస్తుంది. ధర్మంలో పలు విభాగాలు, మార్గాలు ఉన్నందువల్ల అనవసరంగా కఠోరాన్ని ప్రదర్శించేవాడు ధర్మావశ్యమైన పనులను నిర్వర్తించలేక లొంగిపోతాడు. 'ఘద్వా' అంటే తొలి పగటివేళ నడవటం. 'రౌహ' అంటే పగలు చివరి భాగంలో నడవటం. 'దుల్‌జా' అంటే రాత్రి ఆఖరి ఘడియలు. ఇదో ఉపమానం, ఉదాహరణ. దీని భావం ఏమిటంటే, మీరు ఉత్సాహంగా ఉన్నప్పుడు, (ఏ చీకూ చింతా లేకుండా) మీ హృదయాలు నిమ్మళంగా ఉన్నప్పుడే మీరు మంచి పనులు చేసుకొని దైవవిధేయతకు కట్టుబడి ఉండటం కోసం సహాయాన్ని అర్థించండి. అలాచేస్తే మీరు ఆరాధనలో మాధుర్యాన్ని ఆస్వాదిస్తారు. ఆరాధనలో విసుగుచెందరు. లక్ష్యానికి చేరుకుంటారు. అనుభవంగల ఒక బాటసారి చేసినట్లు - అతను పైన పేర్కొనబడిన వేళల్లోనే ప్రయాణాన్ని కొనసాగిస్తాడు. మిగతా వేళల్లో తనూ విశ్రాంతి తీసుకుంటాడు. ఇంకా తన జంతువు (వాహనాని)కి కూడా విశ్రాంతి తీసుకోనిస్తాడు. ఆ విధంగా అతను అలుపూసొలుపూ లేకుండా (నిక్షేపంగా) గమ్యానికి చేరుకుంటాడు. - వల్లాహు ఆలము -

(సహీహ్ బుఖారీలోని వ్యాధిగ్రస్తుల ప్రకరణంలోనూ, ఇంకా ప్రేమైక వచనాల ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు ఉంది.)

ముఖ్యాంశాలు

ఈ హదీసులో మధ్యేమార్గాన్ని అనుసరించమని చెప్పడంతో పాటు మనిషి ఆరాధనల కోసం తాజాగా, ఉత్సాహంగా ఉండే వేళల్ని ఎంచుకోవాలని చెప్పబడింది. దానివల్ల అతను దైవారాధనలో కమ్మటి అనుభూతిని, హాయిని ఆస్వాదించగలడు. అయితే ఇలా వేళల్ని నిర్ణయించుకోవడం అన్నది ఒక్క నఫిల్ ఆరాధనలకోసమే సుమా! ఫర్జ్ ఆరాధనల్ని షరీఅత్ నిర్ధారించిన వేళల్లోనే చేయాలి.

١٤٦ ـ وعن أنسٍ رضي الله عنه قال: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَسْجِدَ فَإِذَا حَبْلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ فقالَ: «مَا هٰذَا الْحَبْلُ؟» قالُوا: هٰذَا حَبْلٌ لِزَيْنَبَ، فإذا فَتَرَتْ تَعَلَّقَتْ بِهِ. فقالَ النَّبِيُّ ﷺ: «حُلُّوهُ، لِيُصَلِّ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ، فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَرْقُدْ» متفقٌ عليه.

146. హజ్రత్ అనస్ (రజి) కథనం : ఒకసారి దైవప్రవక్త (సల్లం) మస్జిద్‌లోకి ప్రవేశించగా అక్కడ రెండు నిట్టాడుల మధ్య ఒక పొడువాటి త్రాడు కట్టి ఉండటం ఆయనకు కనిపించింది. అది చూసి ఆయన "ఈ త్రాడు ఏమిటీ?" అని అడిగారు. అక్కడున్న వారు "ఈ త్రాడు జైనబ్ (రజి.అన్హా) గారిది. ఆమె (నించొని ఆరాధనచేస్తూ) అలసిపోయి నప్పుడు (అలసటను) దూరం చేయ టానికి దీని అధారంగా వ్రేలాడతారు" అని ఆయనకు తెలియ జేశారు. అది విని ఆయన (స), "దాన్ని విప్ప దీయండి. మీలో ఎవరైనా సరే, ఉత్సా హంగా ఉన్నప్పుడే నమాజు చేయండి. అలసట అనిపిస్తే పడుకోండి" అని ఆదేశించారు. *(బుఖారీ - ముస్లిం)*

(సహీహ్ బుఖారీలోని తహజ్జుద్ ప్రకరణంలోనూ, ఇంకా సహీహ్ ముస్లింలోని ప్రయాణీకుల నమాజు ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు పొందుపరచబడి ఉంది.)

ముఖ్యాంశాలు

1. ఈ హదీసులో కూడా ఆరాధన పేరుతో తమ ఆత్మలను ఒత్తిడికి లోనుచేసుకోవటం,

నమాజు చేస్తున్నప్పుడు ఏ వస్తువునైనా ఊతంగా చేసుకొని నిలబడటం లాంటి చేష్టలు చేయరాదని చెప్పబడింది.

2. కళ్లముందు ఏదైనా తప్పు జరుగుతున్నప్పుడు చేత్తో దాన్ని ఆపగలిగే శక్తి గనక ఉంటే, వెంటనే దానిని ఆపటానికి ప్రయత్నించాలి.

3. ఆరాధనల్లో మధ్యేమార్గాన్ని అనుసరించాలి. ఓపిక, ఉత్సాహం ఉన్నప్పుడే ఆరాధన చేయటానికి పూనుకోవాలి.

١٤٧ - وعن عائِشَةَ رضي الله عنها، أَنَّ رسولَ الله ﷺ قال: «إذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ، فإِنَّ أَحَدَكم إذَا صَلَّى وهُوَ نَاعِسٌ لا يَدْرِي لَعَلَّهُ يَذْهَبُ يَسْتَغْفِرُ فَيَسُبُّ نَفْسَه» متفقٌ عليه.

147. దైవప్రవక్త (సల్లం) ప్రబోధించారని హజ్రత్ ఆయిషా (రజి.అన్హా) తెలియజేశారు : మీలో ఎవరికైనా నమాజు చేస్తున్న సమయంలో కునికిపాటు వస్తే అతను (నమాజును వదిలిపెట్టి) నిద్ర దూరమయ్యేవరకూ పడుకోవాలి. ఎందుకంటే అలా కునికిపాట్లు పడుతూ నమాజు చేస్తున్నప్పుడు అతను మన్నింపు కోసం వేడుకోబోయి తన్ను తానే దూషించుకోవచ్చు. *(బుఖారీ - ముస్లిం)*

(సహీహ్ బుఖారీలోని వుజూ ప్రకరణంలోనూ, ఇంకా సహీహ్ ముస్లింలోని ప్రయాణీకుల నమాజు ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు ప్రస్తావనకు వచ్చింది.)

ముఖ్యాంశాలు

కునుకు తీస్తూ నమాజు చేసే వ్యక్తి, "ఓ దేవా! నన్ను క్షమించు" అని అనబోయి నిద్రలో "ఓ దేవా! నన్ను క్షమించకు" అని కూడా నోరుజారే ప్రమాదముంది. అందుకే నిద్ర ముంచుకొస్తున్నప్పుడు నమాజు చేయడం ఆపి ముందు ఆ కునికిపాట్లు దూరమయ్యే వరకు పడుకోవాలని ఆదేశించబడింది. సాధారణంగా ఈ ఆదేశం నఫిల్ నమాజులకే వర్తిస్తుంది. ఎందుకంటే ఫర్జ్ నమాజులలో రకాతుల సంఖ్య చాలా తక్కువగా ఉంటుంది. అంతేగాక, ఫర్జ్ నమాజును వీలైనంత తొందరగా ముగించాలని ఇమామ్‌కు తాకీదు చేయబడింది. కనుక ఫర్జ్ నమాజుల్లో ఇలాంటి పరిస్థితి ఏర్పడటం అరుదు. అంటే ఇంతకు ముందు వచ్చిన హదీసుల్లో చెప్పబడినట్లుగా మనసు ఉత్సాహంగా, దైవభక్తిలో లగ్నమై ఉన్నప్పుడే ఆరాధన చేయాలనేదే ఈ హదీసు భావం కూడాను.

148. హజ్రత్ అబూ అబ్దుల్లాహ్ జాబిర్ బిన్ సమురా (రజి) కథనం : నేను దైవ ప్రవక్త (సల్లం) వెంట (ఆయన సారథ్యంలో) నమాజు చేసేవాడిని. ఆయన నమాజు మధ్యస్థంగా ఉండేది. ఇంకా ఆయన ప్రసంగం కూడా మధ్య స్థంగా ఉండేది. *(ముస్లిం)*

‘ఖస్దన్’ అంటే సుదీర్ఘానికి, సంక్షిప్తానికి మధ్యస్థమైనదని భావం.

(సహీహ్ ముస్లింలోని ‘జుమా’ ప్రకరణం)

١٤٨ ـ وعن أَبي عبدِ الله جابرِ بنِ سَمُرَةَ رضي الله عنهما قال: كُنْتُ أُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الصَّلَوَاتِ، فَكَانَتْ صَلاتُهُ قَصْداً وَخُطْبَتُهُ قَصْداً. رواه مسلم.

قولُهُ: «قَصْداً» أَيْ: بَيْنَ الطُّولِ وَالْقِصَرِ.

ముఖ్యాంశాలు

ఈ హదీసు ద్వారా సామూహికంగా చేసే నమాజులో ఇమామ్ సుదీర్ఘ పారాయణం చేయటం, అదేవిధంగా జుమా మరియు పండుగ సందర్భాల్లో సుదీర్ఘ ఉపన్యాసాలివ్వడం ప్రవక్త విధానానికి విరుద్ధమని తెలుస్తోంది.

149. హజ్రత్ అబూ జుహైఫా వహబ్ బిన్ అబ్దుల్లాహ్ (రజి) కథనం : దైవప్రవక్త (సల్లం) సల్మాన్ (రజి)కు మరియు అబూ దర్దా (రజి)కు మధ్య (హిజ్రత్ అనంతరం) సోదరత్వాన్ని ఏర్పరచారు. సల్మాన్ (రజి) (ఒక రోజు తన ఇస్లామీయ సోదరుడు) అబూ దర్దాను కలవటం కోసం (ఆయన ఇంటికి వెళ్ళారు. అప్పుడు ఆయన (అబూ దర్దాగారి భార్య) ఉమ్మెదర్దా (ర.అన్హా) మురికిగా ఉన్న బట్టలు తొడుక్కొని ఉండటం గమనించారు. అది చూసి ఆయన కుశల ప్రశ్నలువేస్తూ “ఏమిటి మీరు ఇలాగైపోయారు?” అని అడిగారు. అందుకు ఆమె “మీ సోదరుడు

١٤٩ ـ وعن أبي جُحَيْفَةَ وَهْبِ بْنِ عبدِ الله رضي الله عنه قال: آخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ سَلْمَانَ وأَبي الدَّرْدَاءِ، فَزارَ سَلْمَانُ أَبَا الدَّرْدَاءِ، فَرَأَى أُمَّ الدَّرْدَاءِ مُتَبَذِّلَةً فقالَ: ما شَأْنُكِ؟ قالَتْ: أَخُوكَ أَبو الدَّرْدَاءِ لَيْسَ لَه حَاجَةٌ في الدُّنْيَا، فَجاءَ أَبو الدَّرْدَاءِ فَصَنَعَ له طَعَاماً، فقالَ لَهُ: كُلْ فَإِنِّي صَائِمٌ، قالَ: ما أَنَا بآكِلٍ حَتَّى تَأْكُلَ، فَأَكَلَ، فَلَمَّا كانَ اللَّيْلُ ذَهَبَ أَبو الدَّرْدَاءِ يَقُوم فقالَ لَهُ: نَمْ فَنَامَ، ثُمَّ ذَهَبَ يَقُومُ فقالَ لَهُ: نَمْ، فَلَمَّا كانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ قالَ

سَلْمَانُ: قُم الآنَ، فَصَلَّيَا جَمِيعاً، فقالَ لَه سَلْمَـانُ: إنَّ لـرَبِّـكَ عَلَيْـكَ حَقًّـا، وإنَّ لِنَفْسكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ، فَأَتَى النبيَّ ﷺ فَذَكَرَ ذلكَ لَه، فقالَ النبيُّ ﷺ: «صَدَقَ سَلْمَانُ» رواه البخاري.

అబూ దర్దాకు ఈ ప్రపంచంలో ఏమీ అక్కర్లేదు'' అని (బాధపడుతూ) అన్నారు. (అంతలోనే) అబూ దర్దా (రజి) కూడా వచ్చేశారు. తన సోదరుడు సల్మాన్ (రజి) కోసం అన్నం వండించారు. (భోజనం వడ్డించిన తరువాత) ఆయనతో "మీరు తినండి, నేను ఉపవాసమున్నాను'' అన్నారు. దానికి సల్మాన్ (రజి) "మీరు (నాతోపాటు) తిననంతవరకు నేనూ తినను'' అన్నారు. అప్పుడు ఆయన కూడా (తన నఫిల్ ఉపవాసాన్ని విరమించుకొని ఆయనతోపాటు కూర్చొని) భోజనం చేశారు.

రాత్రి అయిన తరువాత అబూ దర్దా (రజి) నఫిల్ నమాజులు చేయటానికి ఉపక్రమించారు. అప్పుడు సల్మాన్ (రజి) "(ముందు) పడుకో (తరువాత లేచి నమాజు చేసుకోవచ్చు)'' అని అన్నారు. దాని ప్రకారమే అబూదర్దా (రజి) నిద్రపోయారు. కొంతసేపటికి నిద్రనుండి మేల్కొని తిరిగి నఫిల్ నమాజులు చేయటం ప్రారంభించారు. సల్మాన్ (రజి) (అప్పుడు కూడా ఆయన్ని ఆపి) "ఇంకాస్సేపు నిద్రపో'' అన్నారు. ఆ తరువాత రాత్రి ఆఖరి సమయం రాగానే సల్మాన్ (రజి) (మేల్కొని) ఆయనతో "ఇప్పుడు లేచి నమాజు చెయ్యి'' అన్నారు. ఇద్దరూ కలసి

నమాజు చేశారు. (నమాజు ముగించు కున్న తరువాత) ఆయన అబూదర్దా (రజి) తో ఇలా అన్నారు:

నిస్సందేహంగా నీపై నీ ప్రభువు హక్కు ఉంది (నిజమే!). కాని నీపై నీ ప్రాణానికి కూడా హక్కు ఉంది. నీ ఇంటివారికి (భార్యాపిల్లలకు)కూడా హక్కు ఉంది. కనుక ప్రతి హక్కుదారుని హక్కునూ నెరవేర్చు!

తరువాత సల్మాన్ (రజి) దైవప్రవక్త (సల్లం) సన్నిధిలో హాజరై జరిగినదంతా ఆయనకు వివరించారు. అది విని దైవ ప్రవక్త (సల్లం) "సల్మాన్ నిజం పలికాడు" అన్నారు. *(బుఖారీ)*

(సహీహ్ బుఖారీలోని ఉపవాస ప్రకరణంలోనూ, ఇంకా సంస్కార ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు ఉంది.)

ముఖ్యాంశాలు

1. రాత్రిపూట నిద్రనుండి మేల్కొని నమాజు చేయటం దైవానికి ఎంతో ప్రీతికరమైన ఆచరణే అయినప్పటికీ, దానివల్ల ఇతరుల హక్కులకు భంగం కలిగితే మాత్రం అది అవాంఛనీయమైనదిగా ఖరారు చేయబడుతుంది.
2. రాత్రి నమాజు (అంటే తహజ్జుద్)కు సరైన సమయం రాత్రి చివరి మూడవ భాగం. కనుక రాత్రిపూట తొలి రెండు భాగాల్లో మనిషి నిద్రపోవటం, దాంపత్య హక్కులను నెరవేర్చటం వంటివి చేసుకోవాలి.
3. నఫిల్ ఉపవాసాలను అవసరమనుకుంటే విరమించుకోవచ్చు. వాటికి ఖజా లేదు.
4. ధర్మం ప్రాతిపదికపై పరస్పరం సోదర సంబంధాన్ని ఏర్పరచటం, ఆ తరువాత ఆ ఇస్లామీయ సోదరులు ఒకరినొకరు కలనుకోవటం కోసం ఇండ్లకు వెళ్ళడం ధర్మసమ్మతమే.
5. ప్రతి ఒక్కరూ తోటి వ్యక్తిని సరైన మార్గంలో నడిపించటానికి ప్రయత్నించాలి.
6. అనివార్య పరిస్థితుల్లో అపరిచిత స్త్రీతో మాట్లాడటం ధర్మసమ్మతమేనని ఈ హదీసు ద్వారా తెలుస్తోంది.

150. హజ్రత్ అబూ ముహమ్మద్ అబ్దుల్లాహ్ బిన్ అమ్ర్ బిన్ ఆస్ (రజి) కథనం : "దైవసాక్షి! నేను జీవితాంతం పగలంతా ఉపవాసముంటూ రాత్రంతా నమాజులు చేయటంలో గడుపుతూ ఉంటాను" అని నేను శపథం చేసినట్టు దైవప్రవక్త (సల్లం)కు ఎవరో తెలియ జేశారు. అప్పుడు ఆయన (స), "నువ్విలా శపథం చేశావా?" అని నన్ను అడిగారు. దానికి నేను, "నా తల్లి దండ్రులు మీకోసం అర్పితమవుగాక! నేను ఆ విధంగా శపథం చేసిన మాట నిజమే" అని అన్నాను. దానికి ఆయన "ఈ పని చేసే శక్తి నీలో లేదు. కనుక నీవు కొన్నాళ్ళపాటు ఉపవాసాలు ఉండి, మరికొన్ని రోజులపాటు వాటిని వదిలెయ్యి. అదేవిధంగా (రాత్రిపూట) కొంతసేపు పడుకొని (ఆ తరువాత) నమాజు చెయ్యి. ప్రతి నెలా మూడు రోజులు ఉపవాసాలు పాటించు (చాలు). ఒక్క సత్కార్యానికి పదిరెట్లు పుణ్యం లభిస్తుంది కాబట్టి (మూడు రోజుల ఉపవాసానికి ముప్ఫై రోజులు ఉపవాసాలు పాటించినంత పుణ్యం లభిస్తుంది). ఆ లెక్కన నీవు పాటించే (మూడు దినాల ఉపవాస) ఆచరణతో నీవు ఎల్లకాలం ఉపవాసాలు పాటించి నట్లవుతుంది" అని నాకు హితబోధ చేశారు.

١٥٠ - وعن أبي محمدٍ عبدِ اللهِ بنِ عَمْرو بنِ العاص رضي الله عنهما قال: أُخبِرَ النَّبيُّ ﷺ أَنِّي أَقُول: وَاللهِ لأَصومَنَّ النَّهَارَ، وَلأَقُومَنَّ اللَّيْلَ مَا عِشْتُ، فَقَالَ رسُولُ الله ﷺ: «أَنتَ الَّذي تَقُولُ ذلكَ؟» فَقُلْتُ له: قَدْ قُلْتُهُ بأَبي أَنتَ وَأُمِّي يَارسولَ الله! قَالَ: «فإنّك لاتَسْتَطيعُ ذلكَ؛ فَصُمْ وَأَفطِرْ، وَنَمْ وَقُمْ، وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاثَةَ أيَّام فَإنَّ الْحَسَنَةَ بعَشْرِ أَمْثَالِهَا، وَذلكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ»، قُلْتُ: فَإنِّي أُطِيقُ أَفضلَ مِنْ ذلكَ، قَالَ: «فَصُمْ يَوماً وَأَفطِرْ يَومَيْنِ»، قُلْتُ: فَإنِّي أُطِيقُ أَفضَلَ مِنْ ذلكَ، قالَ: «فَصُمْ يَوماً وَأَفطِرْ يَوماً، فَذلكَ صِيَامُ دَاودَ ﷺ، وهُوَ أَعدَلُ الصِّيَام». وفي روايةٍ: «هوَ أَفضَلُ الصِّيَامِ»، فَقُلْتُ: فَإنِّي أُطِيقُ أَفضَلَ مِنْ ذلكَ. فَقَالَ رسولُ الله ﷺ: «لا أَفضَلَ مِنْ ذلكَ»، وَلأَنْ أَكونَ قَبلْتُ الثَّلاثَةَ الأَيَّامَ الَّتي قال رسولُ الله ﷺ أَحبُّ إليَّ منْ أَهْلي وَمَالي. وفي رواية: «أَلَمْ أُخبرْ أَنَّكَ تَصومُ النَّهَارَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ؟»، قلتُ: بَلَى يَا رسولَ اللهِ! قال: «فَلا تَفعَلْ: صُمْ وَأَفطِرْ، وَنَمْ وَقُمْ فَإنَّ لجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإنَّ لعَيْنَيْكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وإنَّ

لزَوْجك عَلَيْكَ حقًّا، وَإِنَّ لِزَوْرِكَ عَلَيْكَ حقًّا، وَإِنَّ بحَسْبكَ أَنْ تَصُومَ في كلِّ شَهْرٍ ثلاثَةَ أيّامٍ، فإنَّ لكَ بكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَ أَمْثالِهَا، فَإنَّ ذلكَ صِيَامُ الدَّهْرِ»، فَشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ، قُلْتُ: يارسولَ الله! إنِّي أَجِدُ قُوَّةً، قـال: «صُـمْ صِيَـامَ نَبـيِّ اللهِ دَاوُدَ وَلا تَزِدْ عَلَيْهِ»، قلتُ: وَمَا كَانَ صِيَامُ دَاوُدَ؟ قال: «نِصْفُ الدَّهْرِ» فَكان عَبْدُ اللهِ يقولُ بَعْد مَا كبِرَ: يَا لَيْتَنِي قَبِلْتُ رُخْصةَ رسولِ اللهِ ﷺ. وفي رواية: «أَلَمْ أُخْبَرْ

ఈ హితవు విని నేను "నాకు ఇంతకంటే ఎక్కువ శక్తి ఉంది" అన్నాను. దానికి ఆయన (స), "అయితే ఒకరోజు ఉపవాసం ఉండి, ఆ తరువాత రెండు రోజులు మానెయ్యి" అని అన్నారు. "నాకు అంతకంటే కూడా ఎక్కువ శక్తి ఉంది" అని నేను మళ్ళీ అన్నాను. "మరయితే నీవు ఒకరోజు ఉపవాసం పాటించి తరువాత ఒకరోజు మానేస్తూ ఉండు. ఇది హజ్రత్ దావూద్ (అలైహి) పాటించే ఉపవాస విధానం. ఇంకా ఇది ఉపవాసాలు పాటించే పద్ధతుల్లో అన్నిటికన్నా ఉత్తమమైనది మరియు సమంజసమైనదీను" అన్నారు దైవప్రవక్త (సల్లం).

వేరొక ఉల్లేఖనంలో ఇలా ఉంది : "ఉపవాసాలు పాటించే అతి శ్రేష్ఠమైన విధానం ఇదే" అని దైవప్రవక్త (సల్లం) అన్నారు. "నేను ఇంతకన్నా ఎక్కువ శక్తిని కలిగి ఉన్నాను" అని విన్నవించుకోగా ఆయన "దీనికన్నా ఉత్తమమైన పద్ధతి మరొకటి లేనేలేదు" అన్నారు. (హదీసు ఉల్లేఖకులు హజ్రత్ అబ్దుల్లాహ్ బిన్ అమ్ర్ (రజి) ఇలా తెలియజేస్తున్నారు) : "నెలకు మూడు రోజులు ఉపవాసాలుంటే చాలని దైవప్రవక్త (సల్లం) చేసిన సూచనను నేను ఒప్పుకుని ఉంటే అది నాకు నా భార్యా పిల్లలు, సిరిసంపదలకన్నా ప్రీతికరంగా

أَنَّكَ تَصُومُ الدَّهْرَ، وَتَقْرَأُ القُرْآنَ كُلَّ لَيْلَةٍ؟»، فَقُلْتُ: بَلَى يا رسولَ اللهِ! وَلَمْ أُرِدْ بِذلِكَ إِلَّا الْخَيْرَ، قَالَ: «فَصُمْ صَوْمَ نَبِيِّ اللهِ دَاوُدَ، فَإِنَّهُ كَانَ أَعْبَدَ النَّاسِ، وَاقْرَأِ القُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ»، قُلْت: يَا نَبِيَّ اللهِ! إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذلِكَ؟ قالَ: «فاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عِشْرِينَ»، قُلْت: يَا نبيَّ اللهِ! إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذلكَ؟ قَالَ: «فاقْرَأْه في كُلِّ عَشْرٍ»، قُلْت: يَانَبِيَّ اللهِ! إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذلكَ؟ قالَ: «فاقْرَأْه في كُلِّ سَبْعٍ

ఉండేది" (అని వృద్ధాప్యం వచ్చిన తరువాత నాకు అర్థమయింది)."

మరొక ఉల్లేఖనం ప్రకారం : "నీవు (ప్రతిరోజూ) పగలంతా ఉపవాసముండి, రాత్రంతా నఫిల్ నమాజులు చేస్తున్నా వట, నిజమేనా?" అని నన్ను దైవప్రవక్త (సల్లం) అడిగారు. దానికి నేను "(మీరు విన్నది) నిజమే దైవప్రవక్తా! కాని అలా చేయటంలో నాకు మంచి ఉద్దేశ్యమే తప్ప మరో (చెడు) ఉద్దేశ్యం లేదు" అని అన్నాను. అందుకు ఆయన (స), "నీవు దైవప్రవక్త హజ్రత్ దావూద్ (అలైహి) ఉపవాస విధానాన్ని పాటించు (చాలు). ఆయన ప్రజలందరిలోకెల్లా ఎక్కువగా దైవారాధన చేసేవారు. ఇంకా నీవు నెలలో ఒక (సారి) ఖుర్ఆన్ (పూర్తిగా) పఠనం చెయ్యి" అని ఉపదేశించారు. దానికి నేను "నాకు ఇంతకన్నా ఎక్కువ శక్తి ఉంది" అన్నాను. అప్పుడు ఆయన "మరయితే ఇరవై రోజుల్లో దాన్ని పూర్తిగా పఠించు" అని సలహా ఇచ్చారు. "నాకు అంతకన్నా ఎక్కువ శక్తి ఉంది" అని నేను మళ్ళీ అన్నాను. అప్పుడు ఆయన "సరే, అయితే నీవు దానిని ఏడు రోజుల్లో (పూర్తిగా) పఠించు. అంతకన్నా ఎక్కువగా పఠించకు" అని నాకు హితోపదేశం చేశారు. నేను మొండిగా ప్రవర్తించాను కనుక నా పట్ల కఠినంగా వ్యవహరించటం జరిగింది.

وَلا تَزِدْ عَلَى ذلِكَ»، فَشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ، وَقَالَ لي النَّبيُّ ﷺ: «إنَّكَ لا تَدْري لَعَلَّكَ يَطُول بِكَ عُمُرٌ»، قَالَ: فَصِرْتُ إلى الَّذي قَالَ لي النَّبيُّ ﷺ، فَلَمَّا كَبِرْتُ وَدِدْتُ أنّي كُنْتُ قَبِلْتُ رُخصَةَ نَبِيِّ اللهِ ﷺ. وفي رِوايةٍ: «وَإنَّ لِوَلَدِكَ عَلَيْكَ حقّاً»، وفي رِوايةٍ: «لا صَامَ مَنْ صَامَ الأبَدَ» ثَلاثاً. وفي رِوايةٍ: «أَحَبُّ الصِّيَامِ إلَى اللهِ تَعالَى صِيَامُ دَاوُدَ، وأَحَبُّ الصَّلاةِ إلى اللهِ تَعالَى صَلاةُ دَاوُدَ: كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ، وَيقُومُ ثُلُثَهُ، وَيَنَامُ سُدُسَهُ، وَكَانَ يَصُومُ يَوماً وَيُفْطِرُ

(తరువాత) ఆయన "నీకు తెలియదు. బహుశా నీవు ఎక్కువ కాలం బ్రతికి ఉండగలుగుతావేమో!" అని నాతో అన్నారు. (హజ్రత్ అబ్దుల్లాహ్ ఇలా అంటున్నారు) ఆఖరికి నేను దైవప్రవక్త (సల్లం) సూచించిన (వయో) స్థితికి చేరుకున్నాను. అప్పుడు "అయ్యో! దైవప్రవక్త (సల్లం) ఇచ్చిన సౌలభ్యాన్ని వినియోగించుకుని ఉంటే ఎంత బాగుండేది!" అని నాకు అనిపించేది.

ఇంకొక ఉల్లేఖనం ప్రకారం దైవప్రవక్త (సల్లం) "నీపై నీ సంతానానికి కూడా హక్కు ఉంది" అని అన్నారు.

వేరొక ఉల్లేఖనంలో ఇలా ఉంది: నిర్విరామంగా ఉపవాసాలను పాటించే వాని ఉపవాసం - అసలు ఉపవాసమే కాదు. దైవప్రవక్త (స) ఈ మాటను మూడుసార్లు అన్నారు.

ఇంకొక ఉల్లేఖనంలో ఇలా ఉంది : అల్లాహ్ కు అత్యంత ప్రియమైన ఉపవాసం హజ్రత్ దావూద్ (అలైహి) ఉపవాసం. ఇంకా అత్యంత ప్రియతమమయిన నమాజు (కూడా) హజ్రత్ దావూద్ (అలైహి) నమాజే. ఆయన అర్థరాత్రి వరకు పడుకునేవారు. రాత్రి ఆఖరి భాగంలో నమాజ్ చేసేవారు. ఇంకా దాని ఆరవవంతు సమయం విశ్రమించేవారు. ఆయన ఒకరోజు విడిచిపెట్టి ఒకరోజు ఉపవాసం ఉంటారు. ఇంకా శత్రువుతో తలపడ

يَوْماً، وَلا يَفِرُّ إِذَا لاقَى». وفي رِوايةٍ قَالَ: أَنْكَحَنِي أَبِي امْرَأَةً ذَاتَ حَسَبٍ، وَكَانَ يَتَعَاهَدُ كَنَّتَهُ - أَيْ: امْرَأَةَ وَلَدِهِ - فَيَسْأَلُهَا عَنْ بَعْلِهَا، فَتَقُولُ لَهُ: نِعْمَ الرَّجُلُ مِنْ رَجُلٍ لَمْ يَطَأْ لَنَا فِرَاشاً وَلَمْ يُفَتِّشْ لَنا كَنَفاً مُنْذُ أَتَيْنَاهُ. فَلَمَّا طَالَ ذلِكَ عليه ذَكَرَ ذلِكَ للنَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَ: «الْقَنِي بِهِ» فَلَقِيتُهُ بَعْدَ ذلك فَقَالَ: «كَيْفَ تَصُومُ؟»، قُلْتُ: كُلَّ يَوْمٍ،

వలసి వచ్చినప్పుడు ఆయన (వెన్ను చూపి) పారిపోయేవారు కాదు.

మరొక ఉల్లేఖనం ప్రకారం హజ్రత్ అబ్దుల్లాహ్ బిన్ అమ్ర్ (రజి) అంటు న్నారు : మా నాన్నగారు నా వివాహం ఒక గొప్పింటి స్త్రీతో జరిపించారు. ఆయన తన కోడల్ని చాలా బాగా చూసుకునేవారు. ఆమెను ఆమె భర్త (అంటే నా) గురించి అడిగేవారు. దానికి ఆమె "ఆయన జనులందరిలోకీ చాలా మంచివారు. ఆయన ఎన్నడూ నా పడకను తొక్కలేదు (అంటే నాప్రక్కన పడుకోలేదు) నా మర్మస్థానాన్ని ఏనాడూ అన్వేషించలేదు (నాతో సమాగమం జరుపలేదు)" అని సమాధానం చెప్పేది. చాలా కాలంపాటు పరిస్థితి ఇలాగే ఉండటం చూసి మా నాన్నగారు ఈ విషయం దైవప్రవక్త (సల్లం)కు తెలియ జేశారు. "మీ అబ్బాయిని ఒకసారి నా దగ్గరకు పంపండి" అని ఆయన మా నాన్నగారికి చెప్పారు. ఆ తరువాత నేను దైవప్రవక్త (సల్లం)ను కలవగా, "నీవు ఉపవాసాలు ఏవిధంగా పాటిస్తావు?" అని ఆయన ప్రశ్నించారు. దానికి నేను 'ప్రతిరోజూ ఉపవాసాలుంటాను' అని అన్నాను. తరువాత ఆయన "నీవు ఖుర్ఆన్‌ను ఎలా (పఠించి) పూర్తి చేస్తావు?" అని అడిగారు. "ప్రతిరోజూ రాత్రి ఒక ఖుర్ఆన్ పూర్తిగా పఠిస్తాను"

قالَ: «وَكَيْفَ تَخْتِمُ؟»، قلتُ: كُلَّ لَيْلَةٍ، وَذكَرَ نَحْوَ ما سَبَقَ، وَكَانَ يَقْرَأُ عَلَى بَعْضِ أَهْلِهِ السُّبُعَ الَّذِي يَقْرَؤُهُ، يَعْرِضُهُ مِنَ النَّهارِ لِيَكُونَ أَخَفَّ عَلَيْهِ بِاللَّيْلِ، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَقَوَّى أَفْطَرَ أَيَّاماً وَأَحْصَى وَصَامَ مِثْلَهُنَّ كَرَاهِيَةَ أَنْ يَتْرُكَ شَيْئاً فَارَقَ عَلَيْهِ النَّبِيَّ ﷺ.

كُلُّ هٰذِهِ الرِّوَايَاتِ صَحِيحَةٌ مُعْظَمُهَا فِي الصَّحِيحَيْنِ وَقَلِيلٌ مِنْهَا فِي أَحَدِهِمَا.

అన్నాను. ఆ తరువాత ఇంతకుముందు ప్రస్తావించబడిన మాటలే అన్నారు.

అబ్దుల్లాహ్ బిన్ అమ్ర్ (దివ్య ఖుర్ఆన్‌లో) తాను (రాత్రిపూట నఫిల్ నమాజులో పారాయణం చేసే) ఏడవ వంతు ఖుర్ఆన్‌ను తన ఇంటివారికి చదివి వినిపించేవారు. రాత్రిపూట దానిని అవలీలగా పారాయణం చేయగలిగేం దుకు వీలుగా పగటి వేళ దానినే నెమరు వేసుకునేవారు. సత్తువ క్షీణించిందని అనుకున్నప్పుడు కొన్ని రోజులపాటు ఉపవాసాలుండటం మానేస్తారు. మానేసిన దినాలను లెక్కపెట్టుకొని తరువాత పూర్తిచేస్తారు. ఎందుకంటే దైవప్రవక్త (సల్లం) తనను వీడిపోయి నప్పుడు తాను చేస్తున్న ఆచరణను వదలిపెట్టటానికి ఆయన యిష్టపడే వారు కాదు.

(పైన పేర్కొనబడిన ఉల్లేఖనాలన్నీ ప్రామాణికమైనవే. వీటిలో చాలా భాగం బుఖారీ-ముస్లిం రెండింటిలోనూ ఉంది. కొంత భాగం మాత్రం ఆ రెండింటిలో ఏదో ఒకదానిలోనే ఉంటుంది.)

(సహీహ్ బుఖారీ, సహీహ్ ముస్లింలోని ఉపవాస ప్రకరణాల్లో ఈ హదీసు పేర్కొనబడింది.)

ముఖ్యాంశాలు

1. ఈ హదీసులో ప్రవక్త ప్రియసహచరుల ఐహిక అనాసక్తత, ఆరాధనా తత్పరత, దైవభక్తి పరాయణతలు పొందుపరచబడి ఉన్నాయి. వాటితో పాటు దైవప్రవక్త (సల్లం) గారు

సూచించిన మార్గదర్శక సూత్రాలు, హితోపదేశాలు కూడా ఉన్నాయి. మానవుడు అన్ని విషయాల్లోనూ మధ్యేమార్గాన్ని అనుసరించాలని, సంతులన విధానాన్ని అవలంబించాలని, ధర్మ నియమాలను ఆచరించటంతోపాటు, ప్రాపంచిక జీవన కార్యకలాపాలను కూడా నిర్వర్తించాలని అవి ప్రబోధిస్తున్నాయి.

2. ఇంకా దైవప్రవక్త (సల్లం) సహచరిణుల సౌశీల్యం, వ్రీడా భావాల ప్రస్తావన కూడా ఈ హదీసులో ఉంది. తమ భర్తలు తమపట్ల అశ్రద్ధ వహించినా వారు ఎంతో సహనంతో గుట్టుగా సంసారాన్ని నెట్టుకొచ్చేవారు. హదీసులో పేర్కొనబడిన మహిళను ఆమె మామ,భర్తను గురించి అడిగినప్పుడు ఆమె ఎంతో నేర్పుతో సంస్కారవంతంగా చూచాయగా విషయాన్ని ఆయనకు తెలియజేసింది.

١٥١ ـ وعن أبي رِبْعِيٍّ حَنْظَلَةَ بنِ الرَّبِيعِ الأُسَيِّدِيِّ الْكَاتِبِ أَحَدِ كُتَّابِ رسولِ الله ﷺ قال: لَقِيَنِي أَبو بكرٍ رضي الله عنه فقال: كَيْفَ أَنْتَ يا حَنْظَلَةُ؟ قُلْتُ: نَافَقَ حَنْظَلَةُ! قالَ: سُبْحَانَ الله مَا تَقُولُ؟! قُلْتُ: نَكُونُ عِنْدَ رسولِ الله ﷺ يُذَكِّرُنَا بالْجَنَّةِ وَالنَّارِ كأنَّا رَأْيَ عَيْنٍ، فَإذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ رسولِ الله ﷺ عَافَسْنَا الأَزْوَاجَ وَالأَوْلادَ وَالضَّيْعَاتِ نَسِينَا كَثِيراً. قالَ أَبو بكر رضي الله عنه: فَوَاللهِ إنَّا لَنَلْقَى مِثْلَ هٰذَا، فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأَبو بكرٍ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى رسولِ الله ﷺ. فقُلْتُ: نَافَقَ حَنْظَلَةُ

151. దైవప్రవక్త (సల్లం) గారి ఒకానొక లేకరి అయిన హజ్రత్ అబూ రిబ్యీ హంజలా బిన్ రబీ అల్ ఉసయ్యిది కథనం : ఒకసారి హజ్రత్ అబూబక్ర్ (రజి) నన్ను కలుసుకొని 'బాగున్నావా హంజలా?'' అని కుశల ప్రశ్న వేశారు. దానికి నేను "హంజలా కపటి అయి పోయాడు" అని సమాధానమిచ్చాను. అది విని ఆయన ఆశ్చర్యపోతూ "సుబ్హానల్లాహ్! ఏమిటి నువ్వనేది?" అని అన్నారు. అందుకు నేను "(ఏం చెప్పమంటారు?) మనం దైవప్రవక్త (సల్లం) సన్నిధిలో ఉన్నప్పుడు, ఆయన మన ముందు స్వర్గనరకాల గురించి చెబుతూ ఉంటే (నిజంగానే మనం వాటిని మన కళ్ళతో చూస్తున్నట్లని పిస్తుంది. తీరా ఆయన సమావేశం నుంచి బయటికి రాగానే ఆలుబిడ్డల్లో ప్రాపంచిక పనిపాటల్లో మునిగిపోయి చాలా విషయాలు మరచిపోతుంటాము. (అందుకని నేను కూడా కపటినయి పోయాననిపిస్తోంది)'' అంటూ నా

يـا رســولَ الله! فقــالَ رســولُ الله ﷺ: «وَمَا ذَاكَ؟»، قُلْتُ: يا رسولَ اللهِ! نكُونُ عِنْدَكَ تُذَكِّرُنَا بالنَّارِ والجَنَّةِ كَأَنَّا رَأْيَ عَيْنٍ، فَإذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافَسْنَا الأَزْوَاجَ وَالأَوْلادَ وَالضَّيْعَاتِ نَسِينَا كَثِيراً. فقال رسولُ الله ﷺ: «والَّذي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَا تَكُونُونَ عِنْدِي وَفي الذِّكْرِ لَصَافَحَتْكُمُ المَلائِكَةُ عَلَى فُرُشِكُمْ وفي طُرُقِكُمْ، وَلٰكِنْ يا حَنْظَلَةُ! سَاعَةً وَسَاعَةً» ثَلاثَ مَرَّاتٍ، رواه مسلم.

బాధను వ్యక్తం చేశాను. అది విని ఆయన "దైవసాక్షి! మాక్కూడా అలాగే అనిపిస్తోంది (నిజంగా ఇది కాపట్యమే అయితే మేము కూడా ఈ కాపట్యానికి లోనై వున్నాము. కనుక ఇది ఎంతో ఆందోళనకరమైన విషయం)" అని తన మనోగతాన్ని కూడా వెలిబుచ్చారు.

ఆ తరువాత అబూబక్ర్ (రజి) మరియు నేను ఇద్దరం కలిసి దైవప్రవక్త (సల్లం) సన్నిధికి చేరుకున్నాము. అక్కడికి చేరుకున్నాక నేను "దైవప్రవక్తా! హంజలా కపటి అయిపోయాడు" అని అన్నాను. అందుకు ఆయన "అదెలాగు?" అని ప్రశ్నించారు. "దైవప్రవక్తా! మేము మీ దగ్గరున్నప్పుడు మీరు మా ముందు స్వర్గనరకాల గురించి చెబుతూ ఉంటే నిజంగానే మేము వాటిని మా కళ్ళతో చూస్తున్నట్లనిపిస్తుంది. తీరా మీ సమావేశం నుంచి బయటికి రాగానే భార్యాపిల్లల్లో, పనిపాటల్లో మునిగి పోయి (మీరు చెప్పిన) చాలా విషయాలు మరచిపోతుంటాము" అంటూ నేను కారణం ఏకరువుపెట్టాను. నేను చెప్పినదంతా విని దైవప్రవక్త (సల్లం) ఇలా ఉపదేశించారు : "ఎవరి చేతిలో నయితే నా ప్రాణం ఉందో ఆయన సాక్షిగా చెబుతున్నాను. మీరు నా సమక్షంలో ఉండే స్థితిలోనే ఎల్లప్పుడూ ఉంటే, (నిత్యం) దైవధ్యానంలో నిమ

ల్లై ఉంటే దైవదూతలు మీ పడకలపై ంకా మీరు (నడిచే) దారుల్లో కూడా ంతో కరచాలనం చేస్తూ ఉంటారు. ాని ఓ హంజలా! కాలమంతా ఒకే ధంగా ఉండదు." ఆయన ఇదే మాట ూడుసార్లు అన్నారు. (అంటే, అను త్యం మనిషి ఒకేవిధంగా ఉండడు. మయం, సందర్భాన్ని బట్టి అతని ృతిలో మార్పు రావటమనేది సహజం).

قَولُهُ: «رِبْعِيٌّ» بِكَسْرِ الرَّاءِ. «وَالأُسَيِّدِيّ» بِضَمِّ الهَمْزَةِ وَفَتْحِ السِّين وَبَعْدَهَا يَاءٌ مَكْسُورَةٌ مُشَدَّدَةٌ. وَقَوْلُهُ: «عَافَسْنَا» هُوَ بِالعَيْنِ وَالسِّين المُهْمَلَتَيْنِ، أَيْ: عَالَجْنَا وَلَاعَبْنَا. «وَالضَّيْعَاتُ»: المَعَايِشُ.

అఫస్నా' అంటే మేము పనుల్లో, ఆటపాటల్లో మునిగిపోతూ ఉంటాం. జైఆత్' అంటే జీవనం కొనసాగించే ూర్గాలు. ఉదా: చేతివృత్తులు, ్యవసాయం, వ్యాపారం, పరిశ్రమలు, రిసంపదలు వగైరా.

(సహీహ్ ముస్లింలోని 'పశ్చాత్తాప' ప్రకరణం)

ముఖ్యాంశాలు

ఈ హదీసులో కూడా ప్రవక్త గారి ప్రియసహచరుల దైవభీతి, ధర్మపరాయణతలు వరించబడటంతో పాటు మనిషి మానసిక స్థితిగతుల్లో మార్పులు సంభవించటం మానవ హజ ధర్మమని తెలియజేయడం జరిగింది. అయితే ఇది కాపట్యం కాదు. మనస్సు ఏమరు ాటుకు లోనై ఉన్నప్పుడు ఇలాంటి స్థితి ఆవరిస్తుంది. మనిషి ఈ చిత్తచాంచల్యాన్ని పూర్తిగా రోధించలేడు గాని ఎక్కువగా దైవనామస్మరణం చేయటంతో చాలావరకు దీనిని అదుపులో ంట్టుకోగలడు.

52. హజ్రత్ ఇబ్నె అబ్బాస్ (రజి) థనం: ఒకసారి దైవప్రవక్త (సల్లం) ుత్బా (ఉపన్యాసం) ఇస్తుండగా, అకస్మాత్తుగా ఆయన దృష్టి (ఎండలో) ిలబడి ఉన్న ఒక వ్యక్తిపై పడింది.

١٥٢ - وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَائِمٍ، فَسَأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا:

أَبُو إِسْرَائِيلَ نَذَرَ أَنْ يَقُومَ فِي الشَّمْسِ وَلَا يَقْعُدَ، وَلَا يَسْتَظِلَّ وَلَا يَتَكَلَّمَ، وَيَصُومَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مُرُوهُ فَلْيَتَكَلَّمْ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ وَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ» رواه البخاري.

ఆయన ఆ వ్యక్తి గురించి అడగ్గా, "ఇతనిపేరు అబూ ఇస్రాయీల్. తను ఎండలో నించుంటాననీ, కూర్చోకుండా, నీడలోకి రాకుండా, ఎవరితోనూ మాట్లాడకుండా ఉంటానని, ఇంకా ఉపవాసం పాటిస్తానని మొక్కు కున్నాడు" అని అక్కడున్న వారు ఆయనకు తెలియజేశారు. అది విని ఆయన "మాట్లాడమని, నీడలోకి వచ్చి కూర్చోమని అతనికి చెప్పండి, అయితే ఉపవాసాన్ని మాత్రం పూర్తిచేయ మనండి" అని ఆదేశించారు. *(బుఖారీ)*

(సహీహ్ బుఖారీలోని ప్రమాణాలు, మొక్కుబడుల ప్రకరణం)

ముఖ్యాంశాలు

1. తమకు తాముగా సృష్టించుకున్న ఆరాధనా పద్ధతులు, స్వయం కల్పిత పోకడలతో దైవసామీప్యాన్ని పొందలేమని, పైగా ఖుర్ఆన్, హదీసుల ద్వారా రుజువైన మార్గాల ద్వారానే అది సాధ్యమని పై హదీసు బోధపరుస్తోంది.
2. షరీఅత్ ఆదేశించనటువంటి మొక్కుబడులను ఇంకా దైవ అవిధేయతకు దారితీసే మొక్కుబడులను నెరవేర్చకూడదు. హదీసులో పేర్కొనబడిన మొక్కుబడులు కొన్ని ఆ కోవకు చెందినవే.
3. దేవుని అవిధేయతకు దారితీసే మొక్కుబడిని నెరవేర్చకపోయినా దానికి పరిహారం చెల్లించవలసిన అవసరం లేదని వాదించే అత్యధిక విద్వాంసులకు ఈ హదీసు ప్రబల నిదర్శనం. ఎందుకంటే సదరు హదీసులో దైవప్రవక్త (సల్లం) ఆ వ్యక్తికి పరిహారం చెల్లించమని ఆదేశించలేదు.